

ARBETSGILLEN

Allmänna synpunkter:

Vid besparandet av denna frågelista om arbetsgillen är det av vikt att följande synpunkter särskilt beaktas.

1. Angiv alltid så noga som möjligt den tid Eder skildring gäller, särskilt om den hänför sig till förhållandena före eller efter enskiftet.

2. Meddela, om skildringen gäller förhållandena i en tät by eller ensamliggande gårdar eller om det t ex är fråga om förhållandena under hoveriet med arbeten vid huvudgården.

3. Klarlägg alltid, om gillet är ensamt för en hel by, för en trängre krets inom byn eller om det endast gäller den enskilda gården. Meddela också, om det alltid varit så eller gillet tidigare varit gemensamt för en större enhet men i senare tid, t ex efter skiftet, inskränkts till att enbart gälla gården.

4. Vem stod som anordnare av gillet? Husbondefolket? Tjänarna? Ungdomen?

5. Vid vilken särskild tid på året hölls gillet? Var det omedelbar anslutning till ett arbetes avslutande eller gillet först något senare. Ansåg man att gillet varade hela tiden under ett visst arbete eller inföll gillet sedan hela arbetet på ett ställe var slut? Hölls gillet vid någon viss dag (mikaelmässa, olsmässa e. dyl.)

6. Samlade man i förväg in gåvor till gillet? Beskriv i så fall, hur detta gick till, vilka som hade hand om gåvoinsamlingen, vilka givarna voro och varav gåvorna i allmänhet bestodo.

7. Skildra så detaljerat som möjligt, hur gillet gick till med särskilt aktgivande på följande moment:

a) mat, dryck och måltidsseder, servering, dukning och ting hörande till servisen.

b) gillestal och ramsor.

c) gillesplatsens prydnad.

d) upptåg och lekar.

e) ceremonier i övrigt och markerandet av rangordningen.

Fanns några samband av något slag mellan ungdomen på arbetsgillen och ev. förekommande föreningar eller lag bland byns ungdom? Fanns i så fall några oskrivna regler eller sedvanor som iaktogs mellan olika personer på ett arbetsgille? Hade man vid gillet byspelmän eller andra spelkunniga? Hur många? Deras

instrument? Vad lokal hölls gillet på? Storstugan, logan m.m. Vilka roande moment fanns ytterligare: dans (vilka?), kortspel (vilka?). I vilken ordning skedde inbjudning till dans? Dräcktskick? Tog man på högtidskläder eller annat då man gick till arbetsgille?

8. Klargör också vid skildringen att ett gille i vad mån detta betraktades som en direkt ersättning för utfört arbete eller om det mera hade karaktären av festlig avslutning på ett arbete eller endast som en liten fest som mottagaren av vissa naturaförmåner t. ex. präst och klockare, gjorde för givarna.

Olika slag av gillen

En viss gruppering av arbetsgillen kan göras med hänsyn till deras större eller mindre omfattning. Man kan därvid göra följande grupper.

A) Den större gemensamhetens gille. Hit höra arbetsgillen, där en större grupp, t.ex. hela byn, någon viss del av byn eller ibland en ännu större krets t.ex. vid skalljakter i äldre tid, utför ett arbete tillsammans och sedan avhåller ett gille. Till denna grupp kan räknas slättergillet efter den i äldre tid oftast gemensamma ängsslättern, vidare sådana gillen som brytegille, skättegille, kardegille, bykegille, byggnadsgillen av olika slag (t.ex. taklagsöl, ryggåskanna, klinegille) och gille vid torvupptagning. Hit höra också gillen efter skalljakterna efter björn, varg och även räv. Klarlägg den roll dessa den stora gemenskapens gillen spelat för grannhjälpen i byarna.

B. Gårdens gillen. En annan grupp av arbetsgillen äro de, som beröra gården i trängre bemärkelse och som anordnas enbart för gårdens folk. Sådana gillen äro sågille, dynggille. 1. möggille, skördegille och potatisgille, slaktgille och kvastöl m.fl.

C. Tiggegillan 1. arbetshjälpsgillan. Som ytterligare en annan grupp kan räknas gillan anordnade av personer, som för ett eller annat behov fått arbetshjälp eller bidrag i naturprodukter från en större krets, men som icke själv tillhöra denna krets och sålunda icke ha tillfälle att hjälpa igen eller ge igen. Det är således här inte fråga om utbyte av arbete eller produkter mellan grannar utan snarare det förhållandet, att vissa personer t.ex. präst och klockare m.fl. ha en formell rätt till vissa prestationer och sedan dessa fullgjorts, visa sin erkänsla genom ett gille. Sådana gillan äro t.ex. ystegille till präst, klockare och skollärare m.fl., gille som anordnas av prästen 1. klockare, sedan bönderna kört hem ved till dem eller ibland kört jorden. Vilka personer i övrigt i byn ha åtnjutit dylik arbetshjälp eller naturprodukter? Tunnbinaren? Jordemodern? Smeden? Skolläraren eller andra? I vad fattning ombads dylika yrkespersoner att närvara vid arbetsgillan överhuvud, alltså även sådana, där de ej själva deltagit i arbetet? Av vad skäl fingo de närvara här?